

О.О. Скопа,

*доктор технічних наук, доцент
завідувач кафедри Інформаційних систем в економіці
Одеського національного економічного університету*

О.О. Йона,

аспірант Одеського національного економічного університету

Безпека фінансового ринку та фінансової стабільності як суспільне благо

Викладено підхід до оцінки безпеки фінансових ринків та фінансової стабільності як складових поняття «суспільне благо»; уточнено поняття «фінансова стабільність»; вказані внутрішні та зовнішні чинники фінансової стабільності.

А.А. Скопа,

*доктор технических наук, доцент
заведующий кафедрой Информационных систем в экономике
Одесского национального экономического университета*

Е.О. Йона,

аспирант Одесского национального экономического университета

**Безопасность финансовых рынков и финансовой стабильности
как общественное благо**

Изложен подход к оценке безопасности финансовых рынков и финансовой стабильности как составляющих понятия «общественное благо»; уточнено понятие «финансовая стабильность»; указаны внутренние и внешние факторы финансовой стабильности.

О. Skopa,

*Doctor of Technical Sciences, Associate Professor
head of the Department of Information Systems in the economy
of Odessa State Economic University*

О. Yona,

postgraduate of Odessa State Economic University

Security of financial markets and financial stability as a public good

An approach to assessing the safety of the financial markets and financial stability, as is the concept of «public good». The notion of «financial stability». Are internal and external factors of financial stability.

Ключові слова

Безпека, фінансовий ринок, фінансова стабільність, фінансова система.

Постановка проблеми

Як відомо (наприклад, з [1]), забезпечення безпеки фінансового ринку та фінансової стабільності входить до числа пріоритетних завдань економічної політики багатьох країн. Це пояснюється тим, що їх безпека сприяє ефективному розміщенню економічних ресурсів та розподілу ризиків, а отже, стимулює економічну активність та підвищує добробут в країні, що розцінюється як соціальне благо населення. Аналіз стану безпеки у сферах фінансового ринку та фінансової стабільності (далі – у *фінансових сферах*) є порівняно молодим напрямом у сучасній науці. У літературі, наприклад, безпека фінансової стабільності розглядається на трьох рівнях: *мікрорівні, національному та міжнародному рівнях*, причому між цими рівнями існує тісний взаємозв'язок. Безпека стабільності на мікрорівні, тобто на рівні окремих організацій, сприяє встановленню фінансової стабільності на національному рівні, у свою чергу безпека фінансової стабільності на національному рівні, тобто на рівні окремих країн, сприяє підтримці фінансової стабільності на міжнародному рівні.

Необхідність аналізу безпеки фінансових сфер на національному рівні обумовлена тим, що її стан на мікрорівні вже досить добре вивчений і в сучасній теорії фінансів підприємства склався певний набір показників для її вимірювання. В той же час стан безпеки у фінансових сферах на національному рівні вимагає подальшого дослідження. Безпека фінансових сфер на міжнародному рівні також залишається недостатньо вивченою, проте її аналіз неможливий без чіткого розуміння того, що є, зокрема, станом фінансової

стабільності на національному рівні та як така проблема впливає на суспільний благоустрій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання безпеки у фінансовій сфері на різних рівнях, включаючи національний та міжнародний, присвячений ряд публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів. Так, в І. Корміліцина (наприклад, в [1]) викладені підходи до аналізу фінансової стабільності на національному рівні через оцінку чинників чинників та індикаторів, включаючи соціальну сферу. Там же уточнене поняття «фінансова стабільність», описані основні елементи та функції фінансової системи держави, виявлені внутрішні та зовнішні чинники фінансової стабільності і розроблено комплекс індикаторів для кількісної оцінки ризиків. У статтях, авторами яких є М. Арсеньєв [2], відзначається прагнення іноземного фінансового капіталу впливати на спрямованість і темпи реалізації найважливіших державних програм у галузі оборони, науки і техніки, отримати необмежений доступ до стратегічних мінерально-сировинних ресурсів, до сучасних технологій, нав'язати контракти на поставку застарілих та екологічно шкідливих виробництв і технологій, що істотно позначається на добробуті населення. А. Овчинникова в [3] розкриває основні проблеми економічного росту в рамках постіндустріального технологічного укладу та пропонує нову концепцію економічного зростання в рамках сталого розвитку з урахуванням розвитку трьох взаємодіючих систем – соціальної, екологічної та економічної. Вона відзначає, що незбалансованість фінансового та товарного ринків призводить до цілеспрямованого порушення рівноваги інтересів учасників ринку, спровоковане асиметричністю інформації та трансформацією потреб певної групи індивідів. В [4] В. Ткаченко відзначає, що найбільш високий ступінь фінансової безпеки досягається за умови, коли обрана система показників знаходиться в доступних межах граничних значень, а безпечний рівень одного показника досягається не за рахунок нанесення шкоди іншим показникам. У співавторстві з В. Ткаченко в [5] Є. Коваленко проводить аналіз економічної безпеки регіонів України з урахуванням соціально-економічних

факторів і показує її вплив на соціальну сферу. Інші теоретичні, методологічні дослідження та аналіз практики господарювання з проблем фінансової безпеки є об'єктом пильної уваги інших українських вчених-економістів до яких можна віднести О. Барановського, М. Єрмошенка, Н. Фокіної, О. Шнипка, В. Богачова та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Виходячи з аналізу літературних джерел, невирішеною раніше частиною загальної проблеми є розвиток теоретичних питань безпеки фінансового ринку та фінансової стабільності з врахуванням їх впливу на благоустрій населення.

Формулювання цілей статті

Враховуючи сказане, метою статті є показ того факту, що фінансові ринки та фінансова стабільність є суспільним благом, а держава, як правовий чинник, повинна забезпечити його безпеку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Безпека на фінансовому ринку ототожнюється з його стабільністю. Таким чином, основна мета існування фінансової безпеки – захист фінансової системи від нестабільностей, викликаних особливостями фінансових криз та системних ризиків. Дестабілізація фінансової системи (так звана *фінансова нестабільність*) – засіб для розрушення економіки в цілому, що явно веде до загрози економічній безпеці.

Економічна безпека, як аспект громадської безпеки, в останні роки стала однією з основних цілей внутрішньої та зовнішньої політики будь-якої держави. Це пов'язано зі зростаючою важливістю економічної безпеки в результаті посилення глобалізації та лібералізації фінансових ринків. Суттєве значення для підтримки економічної безпеки має врахування цих процесів на різних етапах економічного планування та вибір засобів нейтралізації їх негативних наслідків.

Концепції економічної безпеки визначається по-різному для різних вище згаданих рівнів і, як правило, з часом та при подальшому детальному уто-

ченні, змінюються. Поняття про економічну безпеку в цілому можна визначити як здатність держави до розвитку системи «беззагрозності» економіки, тобто стабільного економічного розвитку при відсутності (ліквідації) внутрішніх і зовнішніх економічних загроз. Отже, проведення такої політики економічної безпеки, в ідеальному випадку, могло б запобігти порушенням (злочинам) в економічній сфері.

У літературних джерелах зазначається, що під узагальненим розумінням економічної безпеки може бути використана здатність економічної системи країни (або групи країн) на такий напрямок внутрішнього розвитку та міжнародної економічної взаємозалежності, який буде гарантувати їй (їм) такі умови, які ніяк не будуть загрожувати стабільності економіки та добробуту населення. Таким чином, можна припустити, що економічна безпека нормального функціонування економіки однієї країни безпосередньо залежить від стану порівняльного балансу економік інших країн-партнерів. У зв'язку з цим економічні ризики безпеки, пов'язані з функціонуванням фінансових ринків, є результатом самої природи ринку, який склався.

У сучасному світі, ризики, пов'язані зі стабільністю фінансових ринків, є одними з найбільш важливих показників для економічної безпеки держави. Зрозуміло, що порушення стабільності під впливом заважаючих чинників, загрожуює крахом всієї фінансової системи в цілому. У цьому зв'язку концепція безпеки фінансових сфер з методологічної точки зору, вимагає методичного вивчення предмета охорони та дослідження комплексного джерела небезпеки. *Об'єктом охорони*, безсумнівно, є фінансова стабільність та фінансова система в цілому, а *комплексним джерелом небезпеки* на сьогоднішній день є загроза фінансової кризи та особливості системних ризиків. Крім того, не можна не враховувати характерні властивості загроз, які зумовлені відсутністю ефективного інституційного фінансового операційного захисту в області запобігання та врегулювання системних криз.

Запобігання загрозам щодо економічної безпеки, є метою функціонального призначення систем фінансової безпеки, оскільки основним з багатьох

чинників, які відносяться до складових економічної безпеки держави, є забезпечення безпеки на фінансовому ринку з точки зору забезпечення добробуту населення.

Глибока трансформація світової економіки веде до зміни форм і принципів функціонування фінансової системи, що викликано, головним чином, глобалізацією фінансових ринків та інтенсивним розвитком технічного прогресу. Масштаби змін, а також їх потужність і, як правило, негативні наслідки, викликані крихкістю та нестійкістю фінансових систем багатьох країн. Крім того, розвиток нових фінансових інструментів, швидкоплинність та розміри короткострокових потоків капіталу, з урахуванням досить нервової реакції учасників ринку на процеси, що відбуваються, зробили середовище функціонування систем фінансової безпеки вкрай нестабільним та невизначеним. В результаті фінансова система стала більш вразливою та чутливою до крахів та криз, що ніяк не сприяє підвищенню загального рівня життя населення.

Фінансові кризи, особливо в дев'яностих роках минулого століття, показали, що вигоди від підвищення ефективності фінансових ринків не є можливими без створення адекватного рівня національної безпеки фінансової системи і, що більш важливо, є нездійсненими з точки зору стабільності міжнародної фінансової системи. Насправді існує свого роду «взаємозамінність» між ефективністю фінансової системи та її стабільністю, що багато в чому визначається ступенем забезпечення безпеки в галузі. Прагнення до високої ефективності може викликати проблеми зі стабільністю, а потім привести до кризи. У той же час обмежувальна політика фінансового забезпечення та надзвичайно суворі заходи щодо забезпечення безпеки можуть викликати зниження ефективності. Т.ч., як показали емпіричні дослідження та припущення, при економічному аналізі та при інших подібних дослідженнях, що стосуються систем фінансової безпеки, все частіше став використовуватися термін «фінансова стабільність» («фінансова стійкість»).

Фінансова стабільність є предметом особливого захисту, який діє в умовах економічного зростання, і, т.ч., інтерес та особливі потреби до нього акцентуються багатьма національними фінансовими системами та світовою економікою в цілому. У цьому сенсі фінансова стабільність вважається суспільним благом, що змушує державні структури до виправданого втручання в процес його захисту. Таке сприйняття фінансової стабільності пояснюється тим, що втрати при кризах (тобто витрати на відновлення фінансової стабільності), несуть всі економічні суб'єкти, включаючи державні структури. Особливо вони позначаються в кінці фінансового року.

Зі сказаного випливає логічний висновок про те, що стан будь-якої фінансової системи, фінансових ринків та забезпечення фінансової стабільності, підлягають правовій охороні в якості суспільного блага.

У науковій літературі представлені різні визначення для фінансової стабільності, але сама концепція ніким ясно не розуміється. Т. Padoa-Schioppa, колишній член Ради Європейського центрального банку, вважає, що фінансовою стабільністю є стан, при якому фінансова система здатна протистояти шокам до настання зростаючої загрози, яка може негативно впливати на розподіл ресурсів, можливості інвестицій та платежі в економіці. У центральних банках ця функція часто моделюється для підтримки «нормальних умов» у фінансовій системі. Точно так само визначає фінансову стійкість J. Solarz, характеризуючи її як стан динамічного та стійкого балансу взаємопов'язаних фінансових ринків. В принципі, достатньо здоровий глузд говорить про те, що у сенсі суспільного блага, фінансова стабільність в поєднанні зі стабільністю фінансової системи, вказують, що система в цілому не має постійної втрати ліквідності або є неплатоспроможною, фінансові інститути здатні виконувати безперервну діяльність, не мають проблем з виконанням ними своїх зобов'язань і безперервно здійснюють операції наявними фінансовими інструментами. У цьому сенсі соціально значущим станом є підтримка та забезпечення фінансової стабільності основних фінансових інститутів, високий рівень довіри до них як до систем з чіткою та безперебійною ро-

ботою, та до таких, які здатні своєчасно виконувати зобов'язання без необхідності зовнішньої фінансової підтримки. Умовою для фінансової стабільності є також стабільність фінансових ринків, можливість проведення довірчих операцій за цінами, які відображають фундаментальні процеси в економіці з урахуванням незначних короткострокових коливань та відсутністю серйозних змін в основних силах, що впливають на ринок.

Стабільність фінансової системи, в свою чергу, визначається як здатність системи до підтримання ліквідності та до підтримки приватних осіб у разі необхідності покриття збитків та ризиків за рахунок власних коштів і, тим самим, як здатність підтримувати платоспроможність.

Під фактором, який забезпечує стабільність, розуміється комплекс у складі «сильної» та «здорової» банківської системи, ринку капіталу та страхового ринку. При цьому враховується, що банківський сектор в більшості фінансових систем світу є домінуючим. Європейський Союз, Сполучені Штати та Японія є трьома провідними світовими гравцями на світових фінансових ринках, який включає їх частку від 20% до 40% в кожній з галузей. Частка Європейського Союзу в світовому банківському ринку є домінуючою і складає близько 45%. Як показує аналіз літературних джерел, банківський сектор в Україні є найбільшим та найбільш розвинутим сегментом фінансового ринку. Це говорить про те, що банківська система є основою фінансової стабільності в країні.

Як показали недавні фінансові кризи, безгосподарність, що виникла в результаті ескалації банками «поганих кредитів», неналежне та неефективне виконання ними пруденційного нагляду за фінансовим ринком, стали основними причинами банківської кризи [7, 8]. Т.ч., стабільність фінансової системи відноситься, зокрема, і до банківської системи та залежить від двох факторів: інституціональних умов банківської системи та фінансового становища окремих банків. Слід розуміти, що стабільність банківської системи залежить не тільки від діяльності банків в якості незалежних суб'єктів, але й від діяльності установ, які є зовнішніми по відношенню до них. Як правило, зовнішні

установи завжди особливо пильні в питаннях стабільності банківської системи. Так, перш за все, особливе місце в системі безпеки вони приділяють банківському нагляду (в сенсі: контролю за фінансовим ринком) та системі страхування вкладів, які за визначенням та своїм функціональним призначенням, є елементами фінансової безпеки.

Висновки

Враховуючи сказане, під фінансовою стійкістю в цілому можна розуміти стан, при якому фінансова система працює в межах встановлених норм, і без зовнішніх втручань виконує свої функції, що позитивно позначається на загальнонародному добробуті. Слід розуміти, що поняття про фінансову стійкість та про стабільність фінансової системи (стабільність фінансового ринку) багатьма авторами використовуються як взаємозамінні. У цьому сенсі, *перспективами подальших досліджень*, можуть бути питання стабільності фінансової системи при відсутності фінансової кризи, тобто за відсутності системних ризиків. Крім того, варті уваги питання стабільності фінансової системи з урахуванням проблем окремих фінансових інститутів та сегментів фінансового ринку, а також їх вплив на функціонування фінансової системи в цілому.

Література

1. *Кормилицына И. Г.* Финансовая стабильность: сущность, факторы, индикаторы [Електронний ресурс] / Портал : Финансы и кредит. – Режим доступа \www/ URL: <http://www.fin-izdat.ru/journal/fc/detail.php?ID=43883>. – Финансы и кредит, 2011. – №35(467). – С. 44-54. – Заглавие из текста, доступ свободный, 10.10.2012.
2. *Арсентьев М.* Финансовая безопасность России [Електронний ресурс] / Портал : Проблемы безопасности России. – Режим доступа \www/ URL: http://www.rau.su/observer/N08_00/08_21.htm. – Заглавие с экрана, доступ свободный, 12.10.2012.
3. *Овчинникова А. В.* Экономический рост в рамках устойчивого развития социально-эколого-экономической системы [Електронний ресурс] / Пор-

тал : Экономика и право. – Режим доступа \www/ URL: http://www.vestnik.udsu.ru/2012/2012-022/vuu_12_022_08.pdf. – Заглавие из текста, доступ свободный, 10.10.2012.

4. *Ткаченко В. Г.* Об особенностях финансовой безопасности Украины в условиях рыночных трансформационных процессов [Электронный ресурс] / Режим доступа \www/ URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/2009_6/09_06_01.pdf. – Заглавие из текста, доступ свободный, 12.10.2012.
5. *Ивашина, С. Ю.* Инфраструктура социализации экономики [Текст] / С. Ю. Ивашина // Бизнес-информ. – Х. : ХНЭУ. – 2012. – № 6. – С. 13-17.
6. *Коваленко Е. В.* Экономическая безопасность регионов в социально-экономическом контексте [Электронный ресурс] / В.Г. Ткаченко, Е.В Коваленко // Режим доступа \www/ URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N151/N151p129-135.pdf. – Заглавие из текста, доступ свободный, 12.10.2012.
7. *Столбов, М. И.* Финансовый рынок и экономический рост: контуры проблемы [Текст] : монография / М.И. Столбов // М.: Научная книга, 2008. – 201 с. – (Россия в мировой экономике). – ISBN 978-5-91393-007-1.
8. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: лучшее будущее для всех [Электронный ресурс] / Режим доступа \www/ URL: http://www.hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_RU_Complete.pdf. – Заглавие из текста, доступ свободный, 12.10.2012. – Опубликовано для Программы развития Организации Объединенных Наций (ПРООН).